

Ἡ ἀπόρριψη τῶν σχέσεων ὑποταγῆς ἠθικῆ καὶ νομικῆ ἐπιταγῆ

τοῦ Μιχάλη Σταθόπουλου

Καθηγ. Νομικῆς Σχολῆς
Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Πρὶν μιλήσω γιὰ τὶς ἀναγκαῖες μεταρρυθμίσεις τοῦ Οἰκογενειακοῦ Δικαίου θὰ ἤθελα νὰ κάνω μιὰ διευκρίνιση, σχετικὴ μὲ τὴν παρατήρηση τῆς Κυρίας Λάμψα ποὺ ἔθεσε ὑπὸ ἀμφισβήτηση τὴν ἀναγκαιότητα ἢ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς ὁποιασδήποτε ἐπεμβάσεως τοῦ νομοθέτη στὰ οἰκογενειακὰ πράγματα. Βέβαια συμφωνῶ ὅτι ὁποιαδήποτε νομοθετικὴ ρύθμιση δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ δώσει τὴν εὐτυχία στὴν οἰκογένεια. Ὁ νομοθέτης ὅμως μπορεῖ νὰ βγάλει ἀπὸ τὴ μέση μερικὰ ἐμπόδια γι'αυτὴν, δημιουργώντας ἔτσι ἀπλῶς τὶς προϋποθέσεις γιὰ τὴν ἐπιδίωξη τῆς εὐτυχίας στὴν οἰκογένεια, ποὺ ἀποτελεῖ πλέον μέλημα τῶν μελῶν τῆς. Γιὰ ὅσους πιστεύουν ὅτι ἡ σχέση ὑποταγῆς ἀνάμεσα στὰ μέλη μιᾶς οἰκογένειας εἶναι ἕνα τέτοιο ἐμπόδιο, ἢ κατάργηση τῆς σχέσης αὐτῆς παρουσιάζεται ἀναγκαία γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦν τὰ μέλη τῆς οἰκογένειας ἀπὸ τέτοιους ἀνασταλτικὸς παράγοντες. Ἀπὸ κεῖ καὶ πέρα εἶναι φυσικὰ δικό τους θέμα νὰ ἀποφασίσουν πῶς θὰ ρυθμίσουν τὶς σχέσεις τους καὶ τὴ ζωὴ τους. Δὲν θὰ φταίει πάντως ὁ νομοθέτης ἂν δὲν πετύχουν στὴν προσπάθειά τους αὐτή. Ἐξᾴλλου πρέπει νὰ προστεθεῖ, ὅτι ἡ νομοθετικὴ ρύθμιση δὲν ἔχει σημασία ὅσο ὁ γάμος λειτουργεῖ ὀμαλά, ὅποτε κανένας σύζυγος δὲν σκέπτεται κατὰ κανόνα τὶ δικαιώματα καὶ τὶ ὑποχρεώσεις προβλέπει ὁ κώδικας. Ἡ σημασία τους ἀνακύπτει κυρίως σὲ παθολογικὲς καταστάσεις (λύση γάμου, διάσταση, θέματα διατροφῆς κλπ.), ὅποτε προβάλλουν μοιραῖα τὰ θέματα τῶν δικαιωμάτων καὶ ὑποχρεώσεων.

Ἐὰν ἤθελε κανεὶς νὰ ἐξηγήσει μὲ δυὸ λόγια τὸ νόημα τῶν περισσότερων μεταρρυθμίσεων στὸ Οἰκογενειακὸ Δίκαιο, τὰ ἀντικείμενα στὰ ὁποῖα ἀναφέρονται, τοὺς στόχους ποὺ προβάλλονται σχετικὰ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα ὅπως καὶ στὶς περισσότερες χῶρες, θὰ μπορούσε ἐπιγραμματικὰ νὰ πεῖ τρεῖς λέξεις: γυναίκα, παιδιὰ καὶ διαζύγιο. Δηλαδή

πρῶτον ἐξύψωση καὶ ἐνίσχυση τῆς θέσης τῆς γυναίκας μέσα στὴν οἰκογένεια, δεύτερον μεγαλύτερη προστασία στὰ παιδιὰ μέσα καὶ ἔξω ἀπὸ τὴν οἰκογένεια, εἴτε τὰ λεγόμενα γνήσια εἴτε τὰ ἐξώγαμα, καὶ τρίτον φιλελευθεροποίηση τοῦ δικαίου τοῦ διαζυγίου.

Γιὰ νὰ καταλάβουμε τὴν ἀναγκαιότητα τῶν μεταρρυθμίσεων σ' αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τομεῖς ἄς δοῦμε τί ἰσχύει σήμερα στὴν Ἑλλάδα. Μιὰ ἀπὸ τὶς πιὸ θεμελιώδεις θέσεις τοῦ Οἰκογενειακοῦ μας Δικαίου εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς ἄντρα στὴν οἰκογένεια. Αὐτὸς ἀποφασίζει μόνος γιὰ ὅλα τὰ θέματα τῆς οἰκογένειας. Θέματα ποὺ ἀφοροῦν ἄμεσα καὶ τὴ γυναίκα. Ὁ μόνος περιορισμὸς εἶναι ὅτι ἡ ἀπόφαση τοῦ ἄντρα δὲν πρέπει νὰ συνιστᾷ κατάχρηση δικαιώματος. Τὴ σχέση αὐτὴ ὑποταγῆς δὲν ἐπιβάλλει ἡ γυναίκα μόνη τῆς στὸν ἑαυτό τῆς, ἀλλὰ τῆς τὴν ἐπιβάλλει ὁ νομοθέτης, καὶ μάλιστα ἰσόβια, γιὰ τὴν ἀκρίβεια ὡσότου λυθεῖ ὁ γάμος.

Ἄλλος βασικὸς θεσμὸς εἶναι αὐτὸς τῆς πατρικῆς ἐξουσίας καὶ σὲ περίπτωση ποὺ λείπει ὁ πατέρας, τῆς ἐπιτροπείας. Ποιὸ εἶναι τὸ συμφέρον τοῦ παιδιοῦ σὲ κάθε περίπτωση τὸ κρίνει ἀποκλειστικὰ ὁ πατέρας ἢ ὁ ἐπίτροπος, χωρὶς κατὰ κανόνα νὰ χρειάζεται νὰ ρωτηθεῖ τὸ παιδί, ἀκόμα καὶ ἂν ἔχει προχωρήσει σὲ ὀριμότητα. Ἡ ἀνάγκη ὅμως κάποιος συμμετοχῆς τοῦ παιδιοῦ στὴν τελευταία αὐτὴ περίπτωση εἶναι στὴ σημερινὴ ἐποχὴ προφανῆς. Ὅταν βέβαια δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ παίξει τὸ ἴδιο κάποιο ρόλο, ἢ μεταρρυθμιστὴ ἢ ὁποῖα συζητεῖται εἶναι ἡ ἐνίσχυση τοῦ λεγόμενου κρατικοῦ παρεμβατισμοῦ στὴν οἰκογένεια. Δηλαδή ἡ παρέμβαση τῆς πολιτείας, ὅταν τὸ παιδί δὲν μπορεῖ νὰ προστατεύσει τὸν ἑαυτό του. Σὰν ἀκραῖο παράδειγμα μπορεῖ νὰ ἀναφερθεῖ ἡ περίπτωση τῶν κακοποιημένων παιδιῶν, ὅπου θὰ ἦταν δυνατό νὰ προβλεφθεῖ ἀκόμη καὶ ἀφαίρεση, ἔστω προσωρινή, τῆς πατρικῆς ἐξουσίας. Ὁ τρίτος τομεὶς μεταρρυθμίσεων εἶναι, ὅπως λέχθηκε, τὸ διαζύγιο.

Είδικά στην Ελλάδα, εκτός από τη λύση του γάμου. προβλήματα και μάλιστα δεξύτερα δημιουργεί και ο τρόπος τέλεσης του γάμου. Όπως είναι γνωστό, η νομοθεσία μας προβλέπει μόνο την ιερολογία σαν τρόπο τέλεσης του γάμου, πράγμα που οδηγεί σε αντισυνταγματικές λύσεις, όσο επιμένουμε να μην αναγνωρίζουμε τον πολιτικό γάμο. Αντισυνταγματικές, γιατί το σύνταγμα μας αναγνωρίζει την ελευθερία της θρησκευτικής συνειδήσεως, αλλά και προστατεύει το θεσμό του γάμου. Αυτό σημαίνει ότι η πολιτεία ούτε να επιβάλλει αναγκαστικά την ιεροτελεστία σαν τρόπο τέλεσης του γάμου μπορεί, ούτε όμως να αρνείται έμμεσα στους πολίτες το δικαίωμα να τελέσουν γάμο, παραλείποντας να προβλέψει βατόν στον καθένα τρόπο τέλεσής του. Διεθνές είναι το πρόβλημα της λύσης του γάμου. Θρησκευτικοκοινωνικές αντιλήψεις είχαν επιβάλλει από παλιά το αδιάλυτο του γάμου, εκτός αν υπάρχει σοβαρό παράπτωμα ενός από τους συζύγους, όποτε η λύση του γάμου παρουσιάζεται κατά κάποιο τρόπο σαν έπιβολή ποινής σ' αυτόν που υπέπεσε στο παράπτωμα. Η τάση σήμερα, είναι, να αναγνωρίζεται η δυνατότητα λύσης του γέμου και όταν αυτός έχει οριστικά καταστραφεί από αντικειμενικούς λόγους και δεν μπορεί πια να λειτουργήσει σαν όμαλη συμβίωση. Οί νέοι λόγοι διαζυγίου που εισάγονται είναι ο αντικειμενικός κλονισμός του γάμου, ή σοβαρή και σταθερή συναίνεση των δύο συζύγων στη λύση και η πολυετής διάσταση. Έξαιρέσεις αναγνωρίζονται, όταν η διατήρηση του γάμου επιβάλλεται από το συμφέρον των παιδιών. Σε μās, δειλή προσπάθεια προς αυτή τη κατεύθυνση έγινε με πρόσφατο νόμο, που όμως προβλεπόταν μόνο για έξη μήνες.

Αυτοί είναι οί τρεις τομείς μέσα στους οποίους κινούνται διεθνώς οί μεταρρυθμίσεις του δικαίου της οικογένειας. Για λόγους στενών χρονικών πλαισίων στη συνέχεια θα ασχοληθώ μόνο με τον πρώτο, δηλαδή με την ανάγκη ένιςχυσης της θέσης της γυναίκας στην οικογένεια. Η ανάγκη να αποφασίζουν για τὰ οικογενειακά προβλήματα και οί δύο σύζυγοι από κοινού, δηλαδή η ανάγκη να καταργηθεί η άρχηγία του άντρα και να εισαχθεί η ίσονομία μεταξύ των συζύγων επιβάλλεται από δύο παράγοντες, έναν κοινωνιολογικό και έναν δεοντολογικό. Ο πρώτος είναι η σημερινή κοινωνική πραγματικότητα που έχει ήδη προχωρήσει πολύ περισσότερο προς την κατεύθυνση της ίσονομίας από ό,τι η νομοθεσία μας. Ο νομοθέτης, εισάγοντας την ίσονομία, δεν γίνεται προοδευτικός, δεν ανοίγει νέους δρόμους, στους οποίους θα πρέπει να προχωρήσουν οί σύζυγοι, αλλά σε μεγάλο βαθμό, έναρμονίζεται απλώς με την πραγματική κατάσταση που ήδη επικρατεί σε πολλές οικογένειες, ιδιαίτερα στις πόλεις, επιτελεί συνεπώς μια έξισορορητική λειτουργία. Έξ άλλου στο βαθμό που διασώζεται ακόμη, και διασώζεται όπωσδήποτε σε άρκετη έκτα-

ση, ιδιαίτερα στην παιθο, μια νοοτροπία μέσα στην οικογένεια, και μάλιστα όχι μόνο στους άντρες αλλά και στις γυναίκες, προσκολλημένη στην άντρική άρχηγία, ή έξισορορητική λειτουργία δεν ισχύει για τη δικαιολόγηση της εισαγωγής της ίσονομίας. Εκεί όμως ανακύπτει επιτακτικός ο δεοντολογικός παράγοντας. Η άπόρριψη της άρχηγίας, των σχέσεων ύποταγής, άποτελεί στην έποχή μας ήθική και νομική έπιταγή και μάλιστα συνταγματική έπιταγή, αφού το ίδιο το σύνταγμα του 1975 επιβάλλει την ίσότητα άντρών και γυναικών (άρθρο 4 παράγρ. 2). Και πέρα άπ' αυτή τη διάταξη ο συνταγματικός νομοθέτης, μιλώντας στο άρθρο 2 για την προστασία της άξίας του άνθρώπου και κατοχυρώνοντας στο άρθρο 5 την ανάπτυξη της προσωπικότητας και της συμμετοχής κάθε άτομου στην οικονομική, επαγγελματική και κοινωνική ζωή, άπορρίπτει κάθε δεσποτισμό στις προσωπικές σχέσεις των πολιτών, κάθε σχέση ύποταγής και άρχηγίας και αναγνωρίζει την άυτονομία του κάθε πολίτη, και όχι μόνο του άντρικού πληθυσμού, στα θέματα βέβαια που άφορούν τον καθένα και μέσα στα όρια που επιβάλλει η κοινωνική εϋθύνη.

Το άντεπιχείρημα, που παλιότερα κυρίως άκουγόταν, ότι για την όμαλη λειτουργία μιας ομάδας και για τη λήψη γρήγορων άποφάσεων σε περίπτωση ανάγκης χρειάζεται ένας άρχηγός, είναι στην έποχή μας όπωσδήποτε ξεπερασμένο. Γενικότερα διαδίδεται στην κοινωνία ή συλλογική άντι για την άρχηγική διοίκηση των ύποθέσεων μιας ομάδας και έν πάση περιπτώσει η ύποταγή δεν ταιριάζει στην οικογένεια, ή όποία οικοδομείται από τη φύση της και τον προορισμό της πάνω στη συνεργασία. Ο παραλληλισμός της με μια ομάδα που έχει π.χ. στρατιωτική διάρθρωση θα βρισκόταν έξω από την πραγματικότητα. Και πέρα από όλα αυτά θα πρέπει να παρατηρηθεί ότι, όπου σήμερα γίνεται ακόμη άνεκτός κάποιος άρχηγός, ή δημοκρατική άρχή επιβάλλει, πρώτον η άρχηγία του να μην έχει ισόβιο χαρακτήρα και δεύτερον να στηρίζεται στη θέληση αυτών που ύποτάσσονται στον άρχηγό. Αντίθετα η άρχηγία του άντρα στην οικογένεια προβλέπεται ισόβια και επιβάλλεται στη γυναίκα από το νομοθέτη, άνεξάρτητα από τη θέλησή της.

Άλλο έπιχείρημα που άκούγεται κατά της ίσοτιμίας είναι, ότι ο άρχηγός χρειάζεται για χάρη της ένότητας της οικογένειας. Η έλλειψη ενός άρχηγού, ο όποιος σε περίπτωση διαφωνίας θα επέβαλλε την άποψη του, θα άπειλούσε, ύποστηρίζεται, να φέρει τον διχασμό και τελικά τη διάλυση της οικογένειας. Και σ' αυτό το έπιχείρημα μπορεί να άντιταχθεί, ότι η πραγματική ένότητα στηρίζεται στη συνεργασία, ένω γίνεται τεχνητή και ψεύτικη και οδηγεί εύκολότερα σε άποτυχημένους γάμους, όταν στηρίζεται στη διαταγή και στην καταπίεση. Τη γνήσια ένότητα φέρνει η άμοιβαία κατανόηση και όχι η έπιβολή εκ των άνω.

Ἐξ ἄλλου τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ ἔρχεται σὲ ἀντίφαση μὲ κάποιον ἄλλο, πού ἐπίσης πολὺ συχνὰ ἀκούγεται καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκπροσώπους τῆς ἐκκλησίας καὶ πού ἐπικαλεῖται ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπὸ νομοθετικὴ ρύθμιση στὴν πραγματικότητα ἡ γυναίκα δὲν εἶναι σήμερα ὑποταγμένη μέσα στὴν οἰκογένεια, ἀλλὰ πολὺ συχνὰ μπορεῖ καὶ ἐπιβάλλει τὴ δική της γνώμη, γιατί μιὰ σωστή, χριστιανικὴ οἰκογένεια λειτουργεῖ μὲ βάση τὴν ἀγάπη καὶ τὴ συνεννόηση καὶ ὄχι τὴν καταπίεση. Ἄλλὰ ἂν πράγματι εἶναι ἔτσι, δηλαδή δὲν ἰσχύει στὴν πραγματικότητα ἡ ἀρχηγία τοῦ ἄντρα καὶ ἡ ὑποταγὴ τῆς γυναίκας καὶ μολοταῦτα ἐξακολουθεῖ νὰ λειτουργεῖ ἡ οἰκογένεια καὶ δὲν διαλύεται, τότε πῶς εἶναι δυνατόν νὰ λέμε ὅτι χρειάζεται ἡ ἀρχηγία τοῦ ἄντρα γιὰ χάρη τῆς ἐνότητας; Ἐνα ἀπὸ τὰ δύο θὰ συμβαίνει, δὲν μπορεῖ καὶ τὰ δύο.

Ὡς πρὸς τὶς περιουσιακὲς σχέσεις τῶν συζύγων ἡ ἰσονομία σημαίνει ὅτι τὰ βάρη τοῦ γάμου δὲν τὰ φέρει πλέον ὁ ἄντρας μόνος, ἀλλὰ καὶ οἱ δύο σύζυγοι ἀνάλογα μὲ τὶς δυνάμεις τους. Πέρα ἀπὸ αὐτὴ τὴ βασικὴ ἀρχὴ ἐδῶ ἀντιμετωπίζουμε τὸ φαινόμενο, ἡ ἰσονομία νὰ κατοχυρώνεται μὲ νομοθετικὲς παραλείψεις καὶ ὄχι προβλέψεις. Πρέπει νὰ παραλείπονται δηλαδή ἀπὸ τὴ νομοθεσία ρυθμίσεις πού δὲν ἔχουν ἄλλο λόγο ὑπαρξῆς παρὰ μιὰ ἄνιση ἀντιμετώπιση τῶν δύο φύλων. Τέτοιους εἶναι ὁ θεσμὸς τῆς προίκας, πού ἔχει προβλεφθεῖ γιὰ τὴν προστασία τῆς γυναίκας. Ὁ νομοθέτης σκέφθηκε ὅτι ἂν ἡ γυναίκα, πού φεύγει ἀπὸ τὸ σπίτι τοῦ πατέρα της καὶ ἀπὸ τὴν περιουσία του γιὰ νὰ παντρευτεῖ, ἀτυχῆσει στὸ γάμο της, χωρίσει καὶ στὴ συνέχεια δὲν μπορεῖ νὰ κατεβεῖ στὸν ἐπαγγελματικὸ στίβο γιὰ νὰ κερδίσει μόνη της τὴ ζωὴ της, θὰ μένει τελείως ἀπροστάτευτη, σχεδὸν στὸ δρόμο. Ἐτσι πρέπει νὰ τῆς δοθεῖ μιὰ περιουσία ἀπὸ τὸν πατέρα της, ἡ προίκα, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ ἀντιμετωπίσει τὴ ζωὴ της σὲ περίπτωσι ἀνάγκης, μιὰ περιουσία πού ὅσο διαρκεῖ ὁ γάμος ἐπιτελεῖ τὴ λειτουργία νὰ ἀνακουφίζει τὸν ἄντρα πού φέρει μόνος του τὰ βάρη τοῦ γάμου. Ἐπειδὴ ὅμως κατὰ τὶς παραστάσεις τοῦ νομοθέτη τοῦ Α.Κ. ἡ γυναίκα δὲν εἶναι ὄριμη γιὰ τὴ διαχείριση μιᾶς περιουσίας, ἀφήνεται ἡ διαχείριση αὐτῆς στὸν ἄντρα, πού ἔχει τὶς σχετικὲς ικανότητες. Γίνεται δηλαδή ὅ,τι καὶ μὲ τὰ ἀνήλικα παιδιὰ πού τυχὸν ἔχουν περιουσία καὶ πού ἡ διαχείρισή της ἀφήνεται στὸν πατέρα.

Ἄν σ' αὐτὰ προστεθεῖ καὶ τὸ ἀναπαλλοτρίωτο καὶ τὸ ἀκατάσχετο τῆς προίκας γιὰ νὰ διατηρηθεῖ ἡ περιουσία αὐτὴ ἀκέραιη γιὰ τὴν προστασία τῆς γυναίκας, ἔχομε ἕνα σύνολο προστατευτικῶν διατάξεων πού περιλαμβάνεται στὸ κεφάλαιο τοῦ ΑΚ γιὰ τὴν προίκα. Αὐτὸς ὁ προστατευτισμὸς ἔχει, ὅπως εἰπώθηκε, σὰν πρότυπο τὴν ἀνώριμη γυναίκα, πού δὲν μπορεῖ νὰ προστατεύσει μόνη τὸν ἑαυτὸ της. Ἐνα μοντέρνο οἰκογενειακὸ δίκαιο δὲν μπορεῖ νὰ εὐνοεῖ αὐτὸν τὸν προστατευτισμὸ, πού στηρίζεται στὴν ἀνι-

σότητα ἄντρα καὶ γυναίκας καὶ ἄλλωστε προωθεῖ τὸν παραιοτισμὸ. Ἐτσι ἐκτὸς ἀπὸ ἄλλους λόγους ἡ προίκα, ἀλλὰ καὶ ὅποιοδήποτε ὑποκατάστατό της, πρέπει καὶ γι' αὐτὸ τὸ λόγο νὰ καταργηθεῖ. Ἡ ὀλικὴ ἀπάλειψη τοῦ σχετικοῦ κεφαλαίου τοῦ ΑΚ προβλέπεται πράγματι στὸ σχέδιο τῆς ἐπιτροπῆς Γαζῆ.

Ἐνα ἄλλο, πιδὸ προχωρημένο μέτρο γιὰ τὴ σημερινὴ κοινωνικὴ πραγματικότητα, πού ἐπίσης συνίσταται σὲ νομοθετικὴ ἀποχὴ ἀπὸ ὅποιαδήποτε ρύθμιση, ἀνακύπτει σὲ σχέση μὲ τὸ θεσμὸ τῆς διατροφῆς μετὰ τὴ λύση τοῦ γάμου. Οἱ νέες ἀντιλήψεις, οἱ σύμφωνες μὲ τὴν ἰσότητα καὶ τὴν ἀνεξαρτησία τῶν δύο φύλων εἶναι νὰ πάρει βέβαια ὁ ἀσθενέστερος οἰκονομικὰ ἀπὸ τοὺς δύο συζύγους μετὰ τὸ διαζύγιο διατροφή, ἀλλὰ προσωρινή, δηλαδή ἕως ὅτου βρεῖ, ἴσως καὶ μὲ κατάλληλη ἐκπαίδευση ὅσο θὰ παίρνει διατροφή, ἕνα ἐπάγγελμα κατάλληλο καὶ σύμφωνο μὲ τὶς συνθηκὲς διαβίωσης πού εὐλογα μποροῦν νὰ τοῦ ἀξιωθοῦν. Αὐτὸ βέβαια μόνο, ἂν ὁ γάμος λυθεῖ σὲ σχετικὰ μικρὴ ἡλικία καὶ ὑπάρχουν ἀντικειμενικὰ οἱ προϋποθέσεις γιὰ τὴν αὐτῆς ὑπάρχου ἀντικειμενικὰ μὴ ἐξαρτημένη ἀπὸ τὸν ἄλλο, διαβίωση τῶν τέως συζύγων. Μιὰ τέτοια ρύθμιση, μολονότι μὲ ἀρκετοὺς περιορισμούς, ἔχει εἰσαχθεῖ τελευταῖα στὴ Δυτικὴ Γερμανία. Ἀκόμη πιδὸ προχωρημένο πρὸς αὐτὴ τὴν κατεύθυνση τῆς ἐξύψωσης τῆς θέσης τῆς γυναίκας καὶ τῆς ἀνεξαρτητοποίησής της εἶναι τὸ Σουηδικὸ μοντέλο, τὸ ὁποῖο ἔχει καταργήσει τὶς διατροφὲς μετὰ τὴν συγγενῶν καὶ ἔχει δημιουργήσει τὶς προϋποθέσεις γιὰ νὰ εἶναι κάθε πολίτης ὡς ἕνα βαθμὸ οἰκονομικὰ αὐτάρκης καὶ προβλέπει, γιὰ τὴν περίπτωσι πού δὲν ὑπάρχουν αὐτὲς οἱ προϋποθέσεις καὶ κάποιος δὲν εἶναι σὲ θέση νὰ ἀντιμετωπίσει μόνος του τὴ διαβίωσή του, παρέμβαση τῆς πολιτείας, ἡ ὁποία πληρώνει ἢ ἴδια (καὶ ὄχι ἕνας συγγενῆς) τὴ διατροφή τοῦ προσώπου αὐτοῦ. Ἐτσι ἀποφεύγεται ἡ οἰκονομικὴ ἐξάρτηση ἐνὸς προσώπου ἀπὸ τὴν οἰκονομικὴ κατάσταση, τὴ βούληση, ἀκόμη, ὡς ἕνα βαθμὸ, καὶ ἀπὸ τὶς διαθέσεις ἐνὸς ἄλλου προσώπου. Ἄν αὐτὰ μποροῦν νὰ εἰσαχθοῦν καὶ σὲ μᾶς ἢ εἶναι ἀκόμη πρόωρα, ἐν ὅψει τῆς κοινωνικῆς πραγματικότητας, εἶναι ἕνα ἄλλο θέμα, στὸ ὁποῖο δὲν μπορῶ νὰ εἰσέλθω τώρα.

Τέλος ἡ ἀνισότητα τῶν δύο φύλων ὑπάρχει στὴ σημερινὴ νομοθεσία μας καὶ ὡς πρὸς τὶς σχέσεις τῶν δύο συζύγων πρὸς τὰ παιδιὰ τους. Δὲν χρειάζεται ἐδῶ νὰ ἐπιμείνω στὴν ἀνάγκη νὰ δοθεῖ ἡ λεγόμενη πατρικὴ ἐξουσία καὶ στοὺς δύο γονεῖς, γιὰ λόγους ἰσότητας, γιατί τὸ πρόβλημα αὐτὸ εἶναι πολὺ γνωστὸ καὶ συζητημένο καὶ ἐν πάσῃ περιπτώσει ὅσα λέχθησαν γιὰ τοὺς λόγους πού ἐπιβάλλουν τὴν ἰσονομία στὶς σχέσεις μετὰ τῶν δύο συζύγων ἰσχύουν ἀνάλογα καὶ ἐδῶ. Θὰ ἤθελα, ὅμως, τελειώνοντας, νὰ ἀναφερθῶ

Συνέχεια από τη σελ. 14 (Έρευνα)

σέ ένα λιγότερο γνωστό πρόβλημα ισονομίας, σχετικά με τὰ ἐξώγαμα παιδιά. Ὑπάρχει ἡ γνώμη ὅτι τὸ πρόβλημα τῶν ἐξώγαμων εἶναι μὲν σοβαρὸ καὶ ἔχει ἀνάγκη μεταρρυθμίσης πρὸς τὴν κατεύθυνση τῆς μεγαλύτερης προστασίας τῶν ἐξώγαμων, ἀλλὰ ἄσχετο μὲ τὴν ἰσονομία ἀνάμεσα στὰ δύο φύλα. Ἐν τούτοις ὑπάρχουν καίρια σημεῖα στὴ ρύθμιση αὐτὴ πού δείχνουν πόσο ὁ νομοθέτης ἐπηρεάζεται ἀπὸ πατριαρχικὲς ἀντιλήψεις. Θὰ πῶ ἕνα παράδειγμα. Ἡ νομοθεσία μας προβλέπει δύο τρόπους ἀναγνώρισης ἐξώγαμου παιδιοῦ. Ὁ ἕνας εἶναι ἡ ἐκούσια ἀναγνώριση ἀπὸ τὸν πατέρα τοῦ παιδιοῦ. Ὁ ἄλλος εἶναι ἡ δικαστικὴ ἀναγνώριση τῆς πατρότητας μετὰ ἀπὸ ἀγωγή τῆς μητέρας ἢ τοῦ παι-

διοῦ. Ἐνῶ καὶ στὶς δύο περιπτώσεις λοιπὸν ἡ πατρότητα ἔχει ἀναγνωρισθεῖ ἐπίσημα, τὸ παιδί ἔχει πολὺ περισσότερα δικαιώματα στὴν ἐκούσια παρὰ στὴ δικαστικὴ ἀναγνώριση (πλὴν τῶν ἐξαιρέσεων τῆς λεγόμενης πλήρους δικαστικῆς ἀναγνώρισης). Ὁ μόνος λόγος γιὰ τὴν ἀνιση αὐτὴ μεταχείριση ἐξώγαμων παιδιοῦν, πού κατὰ τὰ λοιπὰ βρίσκοντι σὲ ὅμοια κατάσταση, εἶναι ὅτι στὴν πρώτη περίπτωση ὑπάρχει καὶ ἡ βούληση τοῦ πατέρα γιὰ τὴν ἀναγνώριση. Ἡ βούληση αὐτὴ καὶ μόνο καὶ ὄχι π.χ. καὶ ἡ βούληση τῆς μητέρας ἀνάγεται σὲ ρυθμιστικὸ παράγοντα γιὰ τὸ πόσα δικαιώματα θὰ ἔχει τὸ ἐξώγαμο παιδί. Ἐπομένως ὁ ἐξοβελισμὸς καὶ αὐτῆς τῆς ἀνισότητος ἀποτελεῖ ἐπιταγή, πλὴν ἄλλων, καὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἰσότητος τῶν δύο φύλων.